

Molièrova velika šola hinavskega manipuliranja

Tartuffe Jutri premiera »zelo nevarne komedije« na velikem odru **SNG Nova Gorica** v režiji Vita Tauferja

Spet bo veselo: na eni strani bahavi priliznjenec, prevarant in nečimrnez, spletkar in skopuh, svetohlinec in pohlepnez, povzpetnik in pohotnez, grabežljivec in arogantnez, pobožnjakar in hinavec, na drugi Orgon, naivni in pobožni poglavar premožne družine, lahkoverni poštenjak.

IGOR BRATOŽ

Premiero bleščeče Molièrove komedije *Tartuffe* jutri postavljajo na velikem odru SNG Nova Gorica, tokrat v novem prevodu Sovretovega nagajenca dr. Primoža Viteza, sicer docenta na katedri za francoski jezik oddelka za romanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Vitez se v novogoriški predstavi – režija je v rokah Vita Tauferja, kot Orgon gostuje Gojmir Lešnjak – Gojc, Tartuffa igra Radoš Bolčina – ne podpisuje le kot prevajalec besedila, ampak tudi kot avtor priredbe, dramaturg in lektor.

Župančič, Berger, Vitez

O novem prevodu 'dramatične komedije' – sredi tridesetih let prejšnjega stoletja je za Hramovo knjižnico *Tartuffa* prvič prevedel Oton Župančič, veliko kasneje je sledil prevod Aleša Bergerja, objavljen je bil v gledališkem listu Drame SNG v sezoni 2006/2007 – prevajalec pravi, da je »rezultat prevodnega in priredbenega postopka, ki skuša premostiti skorajda nespravljive razlike med zvočnima podobama francoščine in slovenščine. Za zvok, za govor gre najpogosteje v gledališču. Glasovna podoba gledališkega teksta je tista, ki opredeli in uokviri njegovo vsebino. Francoski klasični verz, dvanaestzložni aleksandrinec s cezuro, spriči specifične naglasne strukture francoskega jezika nima formalnega ustreznika v slovenščini. Upošteva je slovensko verzno tradicijo sta oba obstoječa prevoda *Tartuffa*, Župančičev in Bergerjev, večinoma uporabljala jambiški enajsterec, eden z rimami, drugi z asonancami. Z razvezavo slovenskega verza in desistemizacijo samoglasniških ujemanj,« pravi Vitez, »sem

skušal posneti sorazmerno, izrazitejšo dolžino oziroma trajanje nenaglašanih zlogovnih sklopov v francoskem verzu in skušal naglase po tekstu saditi nekoliko redkeje, tako kot je značilno za zvočnega duha Molièrovega verza. Največ pozornosti sem torej posvečal ritmiziranju govorne podobe posameznih likov, pri čemer število zlogov v verzni enoti ni stalno, glasovna ujemanja pa sem z roba verzov selil v njihovo notranjost.«

Komedija?

Velika zgodba Jean-Baptista Poquelina, ki ga je Voltaire opisal kot 'slikarja Francije', je znana: Orgon, osrednji tragikomični lik igre, je glava bogate meščanske družine, v kateri hodi blazirana mladina svojo sentimentalno pot, on pa zapleteni medgeneracijski situaciji ni kos. Zgodi se, da neko nedeljo v cerkvi sreča menda obubožanega podeželskega plemiča, ki ga omreži z moralno pokončnostjo. Plemiču je ime Tartuffe in je brez prebite pare, zato mu Orgon v slepem zaupanju njegovemu govoričenju ponudi streho nad glavo in gmotno udobje, v zameno pa bo Tartuffe s svojo krščansko strogostjo nadzoroval moralne standarde in obnašanje v hiši. Ko Orgon spregleda, je seveda že skoraj prepozno: vse imetje je zapisal svetohlincu, usoda družine je prepuščena na milost in nemilost Tartuffu.

V gledališkem listu Vitez ugotavlja: »Kakor v zvezi z verskimi stvarmi načeloma ni vsem jasno, kaj je tema, cilj, tarča oziroma predmet *Tartuffa*, tako so že od vsega začetka deljena mnenja o tem, ali je *Tartuffe* sploh komedija. Dejstvo je, da je ta kompleksni gledališki komad po vsebinski in formalni plati zgrajen tako, da v njem ni mogoče spregledati dramskih prvin. Po eni strani so situacije, v katere Tartuffe zapleta zlasti Elmiro, Orgona in Damisa, tako mučne, kočljive in potencialno boleče, da razgrinjajo sleherniku globoki potencial eksistencialnih stisk, ob katerih se je marsikomu težko ali nemogoče zasmiejati. (...) Poleg tega nesporno velja, da je vsak izmed Molièrovih osrednjih komičnih likov izpeljan

in zapeljan v razplet, kjer se znajde izoliran v nekakšnem tragičnem obstretu. Vzvišena kvaliteta komedije obstaja v njenem tragičnem odtenku. Orgon je obenem osrednji in v izteku tragičen lik zgodbe o Tartuffu.«

Molièrov boj s cenzuro

Molière, razlaga Vitez ob novogoriški premieri, se za nobeno svoje delo ni toliko boril kot za *Tartuffa* – in nikoli ni imel tako mogočnega nasprotnika. Prvič je bilo delo v obliki igre s tremi dejanji *Le Tartuffe ou l'hypocrite* uprizorjeno maja 1664 v Versaillesu v okviru *Les Plaisirs de l'Île Enchantée*, festivala radosti začaranega otoka, menda v veselje ljubice kralja Ludvika XIV.

Kralju se je »komad« zdel zabaven, a ga je bil prisiljen prepovedati na prigovarjanje cerkvenih dostojanstvenikov, med njimi je bil pariški nadškof Paul Philippe Hardouin de Beaumont de Péréfixe (ki je vedel povedati, da je Tartuffe zelo nevarna komedija, »une comédie très dangereuse«), proti Molièru je rohnel župnik Pierre Roullé, češ da avtor s *Tartuffom* ruši dobro urejeni svet cerkvenega in monarhičnega reda s satanskimi silami, duhovščina je za avtorja zahtevala grmado, predvsem pa je uporabila svoj vpliv skrivna Družba svetega zakramenta, La Compagnie du Saint-Sacrement, katere člane je že prej vznejevoljila Molièrova *Šola za žene*.

Ob prepovedi je Molière napisal pismo kralju, v katerem je natančno razložil svoje namene: »Mislim (sem), Veličanstvo, da bom vsem poštenjakom v Vaši državi napravil največjo uslugo, če napišem komedijo, ki bo podajala hinavce in, kakor je treba, razkrivala vse naštudirano spakovanje teh do zornosti vrlih ljudi, vse skrite poniglavščine teh ponarejenih pobožnosti, ki hočejo s hlinjeno gorečnostjo in izkrivljeno ljubeznijo do bližnjega vleči za nos poštenjake.«

Ni pomagalo, avtor je bil prisiljen ugotoviti, da je kralj podlegel strupenemu podpihovanju: »Veličanstvo, izrabili so Vašo rahločutnost v verskih zadevah in Vas ujeli na edinem

Page: 17

Reach: 157000

Country: SLOVENIA

Size: 887 cm2

2 / 3

ranljivem mestu, namreč pri spoštovanju svetih stvari. Tartuffi so bili tako predrzni, da so pod roko dosegli milost Vašega Visočanstva; izvirniki so onemogočili svojo kopijo, pa naj je bila še tako nedolžna in še tako napravljena po meri.«

Sončni kralj se je torej ponevedoma oziroma brez treznejšega premisleka o početju na videz dobronamernih vojščakov Cerkve strinjal z odklonilnim mnenjem duhovščine, nič drugače ni bilo leta 1667, ko so delo – takrat že petdejanko – odigrali le enkrat, potem pa sta jo prepovedala takratni šef pariške policije in nadškof, na sporedu pa jo je Molièru uspelo obdržati leta 1669, ko je bila odigrana kot javna predstava in se za prepoved ni bilo bati, saj se je, kot opozarja Vitez, kralju vendar uspelo otresti »užaljene

in dominantne preračunljivosti svojih kardinalov in cerkvenih prišepetovalcev«. Tistega leta so *Tartuffa* v Parizu odigrali več kot šestdesetkrat. Od treh različic igre je ohranjena le ta, tretja.

Maščevalnost katoliške cerkve je imela dolg spomin, čeprav se je, kot piše Vitez, Molièru uspelo s kraljevo pomočjo nekako oprati skonstruirane krivde, je bil v očeh duhovščine nepopravljivo omadeževan: ostal je stigmatiziran kot protikrščanski avtor in ko je leta 1673 umrl, so mu poklicni kristjani odrekli pravico do normalnega pokopa, pokopan je bil onkraj pokopališkega zidu. Leta 1792 so krsto izkopali, precej kasneje, leta 1817, je bil Molière pokopan na pariškem pokopališču Père Lachaise.

Dramaturg novogoriške postavitve *Tartuffa* dodaja: »Interpretacije o protikrščanskosti *Tartuffa* izhajajo iz predpostavke, da je Molière ateist in nima odnosa do katoliške vere, še manj do Cerkve. Iz *Tartuffa* je po mnenju prizadetih opazovalcev mogoče izvesti sklep, da je vernik lahko samo neumen (Orgon, Gospa Pernelle) ali pa izprijen (Tartuffe). Res je sicer, da iz generalnega ideološkega tona Molièrovega pisanja – kolikor je o čem takem sploh mogoče govoriti – ni čutiti nobene izrazitejšje identifikacije s to ali ono obliko formaliziranega verovanja, kar ne pomeni, da avtor v določenih moralnih potezih verskih usmeritev ne prepoznava nekaterih nespornih kvalitete.«

NA SLOVENSКИH ODRIH

Nazadnje je bilo Molièrovega *Tartuffa* slišati na bralnih uprizoritvah iz cikla *Velike igre sveta* maja 2013 v Mestnem gledališču ljubljanskem. Januarja 2012 je bila premiera *Tartuffa* v Slovenskem stalnem gledališču v Trstu, uporabili so prevod Otona Župančiča, režiral je Samo M. Strelec. V sezoni 2006/2007 je bil *Tartuffe ali Prevarant* v prevodu Aleša Bergerja uprizorjen v ŠNG Drama Ljubljana v režiji Dušana Iovanovića.

Primož Vitez
FOTO ALEŠ ČERNIVEC

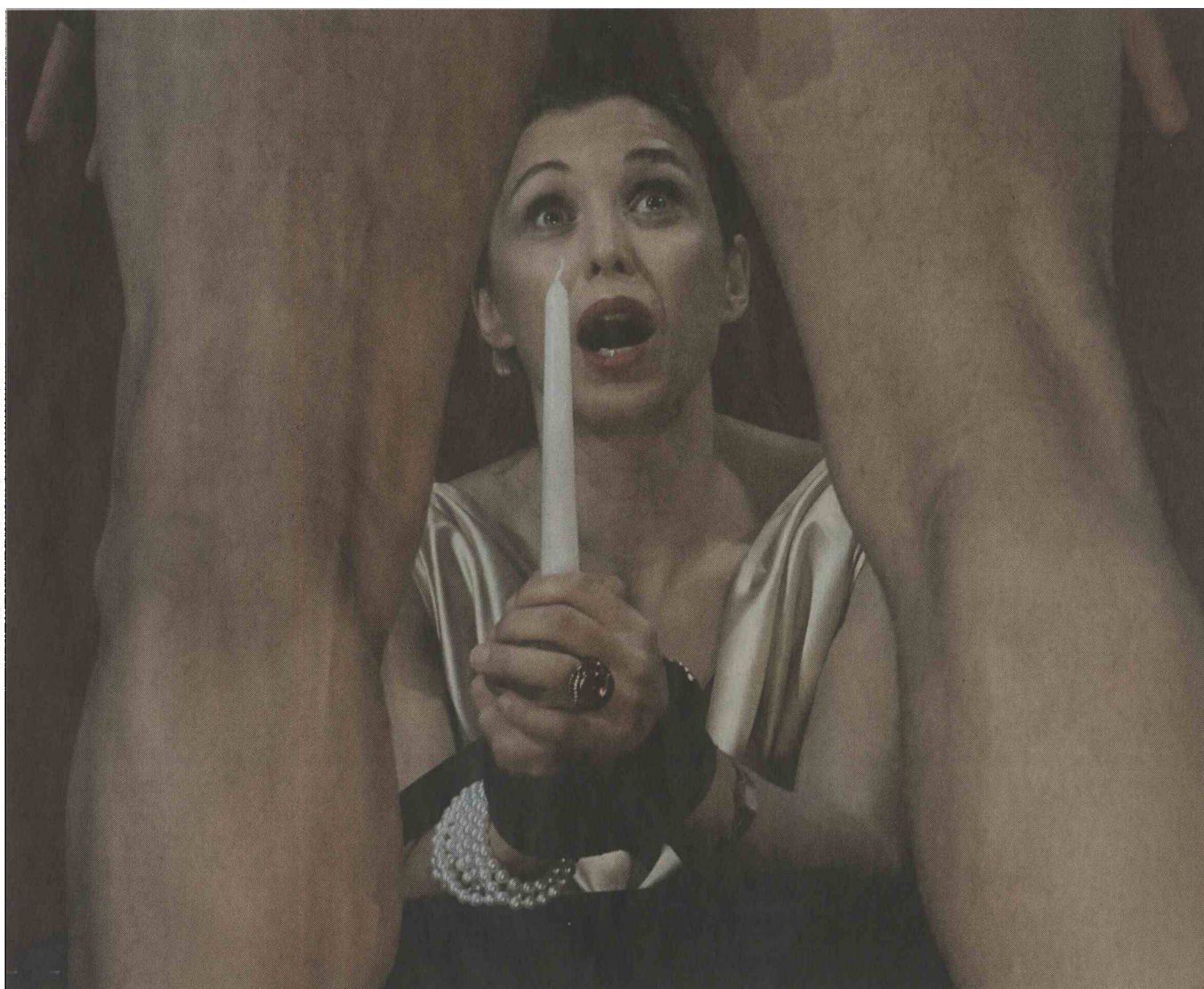
Page: 17

Reach: 157000

Country: SLOVENIA

Size: 887 cm2

3 / 3

Je *Tartuffe* sploh komedija? »Vzvišena kvaliteta komedije obstaja v njenem tragičnem odtenku,« pravi prevajalec Primož Vitez.
FOTO MANJA ZORE/SNG NOVA GORICA